

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА ВЕДЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Вступ. Подальший розвиток економіки України повинен відбуватися на хвилі інтеграції нашої країни до ЄС. Європейський вибір для України – це, передусім, вибір шляху розвитку в напрямку європейської цивілізаційної моделі, йдучи яким можна досягти прогресу у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави. Україна має достатній потенціал, щоб здійснити цей прорив до нових технологій у промисловому виробництві, до нових відносин у сфері економіки, до нових поглядів на якість і рівень життя, до соціокультурної інтеграції в європейське співтовариство. Але щоб виконати цей перехід, необхідно зробити поворотний крок до розвитку внутрішнього потенціалу промислових підприємств країни і за рахунок його ефективної реалізації.

Постановка задачі. Економічне зростання у реальному секторі економіки неможливо здійснити без формування відповідної ринковим умовам стратегії суспільного розвитку інноваційного типу. Важливим елементом такої стратегії виступає модернізація промисловості, яка має поєднувати в собі інструменти ефективного державного регулювання з ринковими механізмами саморегуляції, орієнтуватися на досягнення високого рівня зайнятості, максимальну реалізацію власних інвестиційних можливостей, а також на якомога ширше залучення іноземного капіталу та високих технологій. У зв'язку з цим одним з найважливіших напрямів підвищення ефективності роботи промислових підприємств є більш ефективне використання їх наявних

виробничих потужностей за рахунок здійснення диверсифікації виробництва. Диверсифікація виробництва дуже ємке поняття, що містить в собі необхідність вирішення наступних аспектів: визначення цілей диверсифікації виробництва та їх взаємозв'язку; впливу нових видів продукції на діяльність всього підприємства; чинників, що визначають специфіку диверсифікації виробництва; розробку методики оцінки економічної ефективності диверсифікації виробництва. В рамках цієї роботи ми розглянемо цілі диверсифікації виробництва та визначимо їх місце у загальній стратегії розвитку підприємства. Вивчення цього питання дозволить з'ясувати, що являється мотивом при проведенні диверсифікації, тобто які критерії зумовлюють її вибір.

Аналіз літературних джерел дозволив визначити, що серед цілей диверсифікації виробництва можна виділити ряд основних. Автори роботи [5, 46] пишуть, що головною метою диверсифікації виступає передумова, не порушуючи спеціалізації підприємства і забезпечуючи йому ефективне функціонування в поточному періоді, сприяти мінімуму ризику його існування в майбутньому. Там же вони вказують, що диверсифікація виробництва може проводитися з метою виходу в майбутньому на освоєння принципово нового продукту.

Ф. Котлер [3, 235] відзначає: "Широта товарного асортименту частково визначається цілями, які фірма ставить перед собою. У фірм, що прагнуть стати постачальниками вичерпного асортименту і/або що

добиваються завоювання великої частки ринку або його розширення, товарний асортимент звичайно широкий. Їх менше хвилює положення, коли ті або інші з вироблюваних ними товарів не дають прибутків. Фірми ж, зацікавлені перш за все у високій прибутковості свого бізнесу, мають звичайно звужений асортимент прибуткових виробів". Виходячи з цього можна зробити висновок, що метою диверсифікації часто є стратегічна орієнтація фірми на захоплення ринку або завоювання репутації "постачальника вичерпного асортименту".

Ще одну ціль, яку може переслідувати диверсифікація виробництва, описує в своїй книзі "Інновації, економіка і еволюція: теоретичні перспективи зміни технологій в економічній системі" американський вчений П. Хол. На його думку, причиною диверсифікації виробництва може служити неможливість фірми продати свої наукові розробки, які не мають безпосереднього відношення до вироблюваної підприємством продукції, із-за складності їх патентування і незахищеності інтелектуальної власності. Метою в даному випадку виступає потреба окупити капітальні вкладення в НДДКР.

Очевидно, що отримання прибутку від створення нового товару також є однією з цілей диверсифікації виробництва.

У роботі [1] автори вказують ще на дві цілі, які може переслідувати диверсифікація виробництва: виробнича утилізація ресурсів і адаптація до зміни потреб споживачів.

Підводячи підсумок, можна виділити сім основних цілей диверсифікації виробництва, які описано в літературі:

зниження ризику діяльності підприємства;

стратегічна орієнтація фірми на захоплення ринку або завоювання

репутації "постачальника вичерпного асортименту";

отримання прибутку від новостворюваного товару;

потреба окупити вкладення в НДДКР;

перехід у майбутньому на новий вигляд продукції або нову технологію;

виробнича утилізація ресурсів;

адаптація до зміни потреб споживачів.

З нашої точки зору, цей перелік найбільш точно розкриває процес прийняття рішення про необхідність диверсифікації виробництва, але до нього ще слід додати таку ціль, як згладжування сезонності виробництва, що притаманно промисловості Харківського регіону. В даному випадку виробництво нового товару може бути збитковим, проте ці збитки будуть менше збитків, понесених підприємством із-за простою. До таких виробництв можна віднести виробництво сільхозмашинобудування і т.ін.

Результати. Аналізуючи приведені вище цілі, необхідно зауважити, що деякі з них потребують більшої деталізації, а деякі – групування. Інакше кажучи, цілі диверсифікації виробництва можуть бути взаємодоповнюючими та взаємовиключними. Наприклад, зниження ризику, отримання прибутку і згладжування сезонності можуть бути взаємодоповнюючими цілями, а отримання прибутку і стратегічна орієнтація фірми на захоплення ринку або завоювання репутації "постачальника вичерпного асортименту" – часто взаємовиключними.

Основною причиною подвійності, на нашу думку, є орієнтація підприємства на якнайкраще використання своїх активів. Наприклад, підприємство здійснює диверсифікацію виробництва виходячи зі своєї орієнтації на захоплення ринку. Новостворюваний товар може бути збитковим, проте за рахунок залучення додаткового числа клієнтів підвищиться продаж найбільш

прибуткових товарів підприємства, що, в свою чергу, збільшить його загальний прибуток і зменшить ризик витіснення його з цього ринку конкурентами. Цілі диверсифікації можуть бути також стратегічними, оперативними чи

тактичними, тобто направленними на досягнення результату в довгостроковому та короткочасному періоді. Схематично типологія цілей диверсифікації виробництва наведена на рисунку.

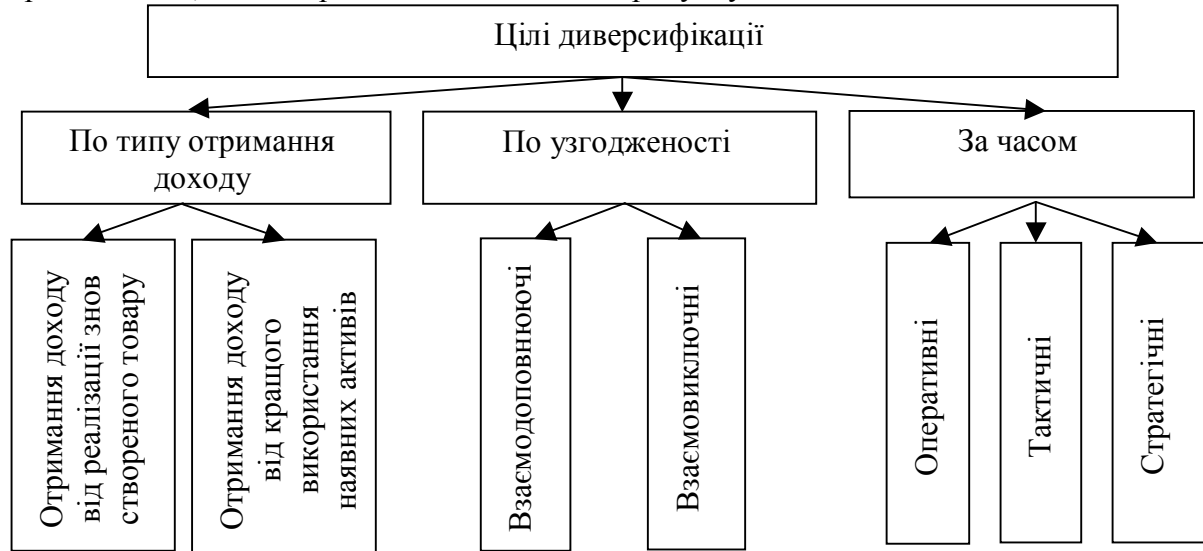

Рисунок. Типи цілей диверсифікації виробництва

Таким чином, наведена класифікація типів цілей диверсифікації виробництва дозволяє визначитися з поняттям "диверсифікація виробництва" та розкрити його сутність щодо сфери застосування. На наш погляд, найчіткіше відобразити його зміст буде наступне визначення:

"Диверсифікація виробництва – це процес створення нового типу продукції на базі існуючого промислового підприємства, що приводить до розширення його асортименту і є елементом його стратегії".

Істотним елементом цього визначення є фраза, що диверсифікація виробництва є процес створення продукції на базі існуючого промислового підприємства. Серйозні відмінності між процесом створення продукції на існуючому промисловому підприємстві і створенням продукції на підприємстві, що знов утворюється, полягають, перш за все, у відмінності

цілей. Основною метою створення продукції на підприємстві, що знов утворюється, є, як правило, отримання прибутку від її виробництва.

Відмінність процесу диверсифікації виробництва від створення нового виду продукції на новостворюваному підприємстві вимагає декілька іншого підходу до визначення економічного ефекту від диверсифікації виробництва. Окрім типових чинників, що враховуються при бізнес-плануванні новостворюваного товару, при оцінці ефективності диверсифікації слід враховувати і ряд специфічних чинників, частина з яких практично не може бути кількісно вимірена.

Подвійність поняття диверсифікація містить у собі як додаткові можливості, так і додаткові ризики. Провівши аналіз літератури [2, 4, 5], можна виділити три основні групи ризиків, які впливають на диверсифікацію.

Перша з них пов'язана з дією диверсифікації на загальну діяльність підприємства. Основний з ризиків – низький рівень розробки стратегії підприємства по використанню наявних активів, що призводить до наступних негативних наслідків:

руйнується технічна єдність підприємства, що різко ускладнює функціонування підприємства як єдиного виробничого комплексу, знижується можливість впровадження прогресивних технологій, істотно зростає число організаційних проблем, що виникають на стику інтересів різних виробництв;

відбувається зміна існуючої спеціалізації підприємства, що викликає необхідність змінювати і всю організаційну складову, а це може негативно відобразитися на результатах його діяльності;

призводить до надзвичайно широкого асортименту продукції.

Необґрунтоване розширення номенклатури виробів, слабо зв'язаних між собою технологічно, підвищує їх собівартість; знижує якість; веде до деспеціалізації підприємства, а отже, і до зниження продуктивності праці; ускладнює і здорошує процес оперативного управління виробництвом; знижує конкурентоспроможність продукції і, врешті-решт, веде до втрати ринків збуту.

Друга група ризиків пов'язана безпосередньо з проектом створення нового виду продукції. Основний з ризиків – неправильне визначення параметрів проекту, яке часто призводить до такого негативного наслідку, що реальний збут продукції значно нижчий, ніж плановий. Це приводить до подорожування виробу і неотримання планованих результатів; реальна ціна матеріалів та комплектуючих перевершує планову; збільшуються витрати на збут, затримуються платежі і т.ін.

Третя група ризиків пов'язана з макроекономічними чинниками. До їх

числа можна віднести інфляцію, податки, зміну законодавства і т.ін.

Друга і третя групи ризиків – типові як для освоєння продукції на підприємстві, що знов створюється, так і для диверсифікації виробництва. Перша група більш специфічна для диверсифікації виробництва.

Отже, план проведення диверсифікації виробництва буде відрізнятися від плану створення нового продукту на знов створеному підприємстві і матиме наступний вигляд:

економічне обґрунтування цілей і завдань диверсифікації;

дослідження параметрів підприємства при диверсифікації;

розробка та аналіз варіантів проведення диверсифікації;

розробка детального плану диверсифікації виробництва;

оцінка економічної ефективності диверсифікації.

Висновки. Слід відзначити, що розробка програми диверсифікації виробництва є актуальною проблемою, яка потребує подальшого вивчення. Своєчасність вирішення цієї проблеми дозволить вітчизняним підприємствам по-новому підійти до вирішення проблеми підвищення своєї конкурентоспроможності та увійти в європейське співтовариство в якості рівноправного партнера. Диверсифікація виробництва дозволить більш ефективно завантажити наявні виробничі потужності і краще використати свої активи, розширити асортимент випускаємої продукції та адаптуватись до змін потреб споживача, знизити ризик діяльності підприємства, поступово перейти на нові технології, окупити витрати на власні НДДКР і т.д. Враховуючи актуальність розглянутої теми дослідження, на думку автора, слід продовжити подальшу розробку плану диверсифікації виробництва і методичних рекомендацій по визначенню її економічної ефективності.

Література

1. Аронов А.М., Петров А.Н. Диверсификация производства: теория и стратегия развития. - СПб: Лениздат, 2000. – 126 с.

2. Гришин А.Г., Козловская Э.А., Соколицын А.С. Финансовая устойчивость предприятия и диверсификация продукции. – СПб: Изд-во СПбГТУ, 1999. – 43 с.

3. Котлер Ф. Основы маркетинга. – СПб: АО «Коруна», АОЗТ «Литера Плюс», 1994. – 698 с.

4. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: Инфра-М, 1997. – 493с.

5. Удалов Ф.Е., Удалов О.Ф. Управление и конверсия: проблемы и перспективы: Монография. – Н.Новгород: Изд-во ННГУ, 1997.